

Kulturális-közéleti havilap, harminckilencedik évfolyam

2012 november Ról-ról

Gyórfy Iván: A szív csöndje (Lazhar tanár úr (Monsieur Lazhar)). Színes, feliratos kanadai filmdráma, 94 perc, 2011. Rendező-forgatókönyvíró Philippe Falardeau.)

Furcsa életpálya a még igen fiatal, 44 éves Philippe Falardeau-é: 1993-ban tulajdonképpen egy valóságshow-ba oltott tévés vetélkedő kedvéért fogott először kamerát a kezébe, idén pedig már az Oscar-díj előszobájáig jutott. A *Race Around the World* című televíziós sorozatban azon kiválasztottak közé került, akik fél év leforgása alatt beutazták a világot, Líbiától Szudánig, Perutól Kolumbiáig, s közben egyszemélyes stábonként 20 rövidfilmet forgattak spártai körülmények között, melyeket végül egy televíziós zsűri értékelt. Innen az elkötelezettség az – aránylag – kis költségvetésű, az alkotói önrendelkezésre építő s a dokumentumfilmes módszerektől sem idegenkedő filmkészítés iránt.

Kanada a filmgyártásban sem a világ közepe, így nem csoda, hogy Falardeau elsősorban az amerikai független film, illetve az angol tradíciók felé fordítja figyelmét, s mivel országa a szabadsággal és a tisztességgel sok emigráns számára szinonim (világjárása során talán sokszor látta megcsillanni ezt a felismerést a számára egzotikus idegenek szemében), több filmjében visszaköszönnek a beilleszkedéssel és a felfedezésre érdemes identitással kapcsolatos problémák. 1997-es vígjátékában, a *Congoramában* egy kongói menekült, illetve egy származását Kanadában kereső belga mérnök élettörténetét dolgozta fel, az 1998-as *Nem én voltam, esküszöm!* egy magatartásproblémákkal küszködő, az öngyilkossággal is kacérkodó, távolra szakadt anyját felkutatni vágyó kisfiú sztorija, a tavaly készült és hazánkban nemrég bemutatott *Lazhar tanár úr* pedig egy a polgárháborús Algériából Montrealba menekült férfi sorsát állítja a középpontba, akinek a saját kísérteteivel, környezete titkaival és hazugságaival is meg kell vívnia.

A történet egy montreali iskolában játszódik, ahol Simon és Alice, a két tizenéves gyerek osztálytermükben felakasztva találják imádott tanárnőjüket. A tanári kar kétségbe van esve, a gyerekek magukba temetik bánatukat és rémálmaikat, a szülők háborognak, s ekkor esik be az ajtón Monsieur Lazhar, aki felajánlja komoly oktatói tapasztalatait és kapacitását, hogy megfelelő mederbe terelje a nebulók tanulmányait. Az igazgatónő kis habozás után kap az ajánlaton, a tanártársak hamar befogadják – az egyik kolléganő még ismerkedési este is invitálja –, a gyerekek, úgy tűnik, kezdenek megbékélni a halottsivárra újrafestett teremmel és Lazhar sajátos oktatási módszereivel, ám a színpalak mögött semmi nincs rendben: Lazhart a bevándorlási hivatal és legyilkolt családjának emléke, a gyerekeket a kötélen himbálózó tanárnő hűlt helye nem hagyja nyugodni, a szülők egy része nincs különösebben oda a gyerekeket „nevelni” is óhajtó helyettesért, és az iskolaszék is aggódik a gondjára bízott intézményért. A szűk körben mozgó – az iskola folyosójáról és tárgyi-érzelmi környezetéből alig

távozó – történetmaggal azonban Falardeau az egzisztencia alapkérdéseit méregeti: lét és nemlét, bevándorlás és beilleszkedés, igazságosság és törvénytelenység, szükségszerű és abszurd kézfogót adnak a lélek mélységeit megjáró, ám azokat csak egy-egy elkapott pillantásban, félrefordított arcélben megmutató kamera élettelen optikáján keresztül. Ahogy kezdenek felfesleni a titkok (a kis Simon és az elhunyt tanárnő ellentmondásos viszonya, Alice és az új tanerő félénk tapogatózása, Lazhar egyenes jellemének és sorsfordító hazugságainak paradoxonja s az Algériában történtek), a filmet éltető dramaturgiai feszültség is egyre delejesebbé válik; a néző önkéntelenül is bábunak érzi magát egy teljes feladásig vagy a kivédhetetlen mattig tartó érzelmi sakkjátszmában.

A *Lazhar tanár úr* elegánsan kanyarodik el a kiinduló drámától, hogy a személyes krízisből egyetemes érvényű szocializációs kórismét kerekítsen, de közben sosem merészkedik mélyen a melodráma sűrűjébe. Különösnek nevezhető a film íve, hiszen origója egy eredetileg színpadra írt kamaradarab, amelyben a címszereplő egyes-egyedül küzd meg démonaival. Falardeau nem restellte részletesen felskiccelni a körötte élő embereket, a törvénytelen hivatalnokoktól egészen a csekély értelmű tanuló személyiségéig: mint Lazhar az egyik jelenetben, egyenként hajtotta fel a padokat, hogy a személyes tárgyak, emlékek között kutatva a tipikustól eltávolítsa, önálló vonásokkal ruházza fel a rábízott individuumokat.

A tanárnő kedvencének számító, ám öntörvényű és törődését elutasítva mély fájdalmat okozó, haláláért emiatt büntudattal terhelt Simonhoz (Émilien Néron) saját gyerekkorából merített mintákat a szerző, míg az új tanár kegyeltjének számító, éretten gondolkozó és az osztály kollektív lelkiismereteként funkcionáló Alice-ben (Sophie Nélisse) nyilvánvalóan a drámaíró alakja sejlik fel – aki egyébként maga is megjelenik a filmben, s éppen Alice gyakorta távollévő, de a tanári gondoskodásért hálás anyukájaként. A gyermekszemmagasságból felvillantott akasztás; a menekültügyi ítélethozatal mechanizmusa és végső konklúziója; s végül a film emocionális csúcspontjaként szolgáló búcsújelenet, illetőleg Lazhar további útja mind olyan elemek, amelyek a rendező-forgatókönyvíró saját invenciója nyomán nyerték el végső formájukat, elszakadva az irodalmi nyersanyagtól.

„Az öngyilkosság... a szív csöndjében érlelődik, akárcsak a műalkotás. Az ember nem is tud róla. Egy este meghúzza a ravaszt vagy a vízbe veti magát” – írja az a Camus a *Sziszüphosz mítoszá*nak egyik esszéjében, aki Algériából elszármazott szellemi bujdosóként ugyancsak a Hadészből ostromolta az Olümposzt, mint teszi azt a *Lazhar tanár úr* főhőse. A szív csöndje: ebben merül el Lazhar, az identitásában meghasonlott, talaját vesztett mitológiai figura, aki képtelen arra, hogy szilárd kötésekkel kapaszkodjon újra az életbe, s kommunikálja a lényét meghatározó bánatot; ám a lehető legalkalmasabb társ annak, aki csak egy megértő terapeutára vágyik. Az öngyilkosság Falardeau olvasatában is a sehova nem tartozás egyik formája, elkövetője azonban már túl van azon, hogy politikai menedékjogot kérve révbe érhessen: Lazhar sorsát illetően – dacára a szomorú látszatnak – a film logikájából következtetve tehát derűlátó az alkotó. A kulturális-etnikai különbségeknek, amelyeket Kanada kénytelen magába olvasztani, ha – mint az osztályközösség – elfogadható szinten működni akar, a földrajzi, életmódbeli, majd életkori szélsőértékeknek, amelynek a gyerekek és az algériai menekült feleltethetők meg a film téridő-dimenziójában, voltaképpen semmi jelentősége nincs: mindenki ugyanazt a harcot folytatja le az élettel és a társadalommal, hogy kivívja vagy elveszítse szuverenitását.

A rendező így megfordítja a szokványos gondolatmenetet: nem egy eleve elrendelt teóriát kíván bizonyítani egy esetleges sztorival, hanem a történet érleli ki a végső bizonyosságot, amelyre a szereplők (és a megrendültségükben osztozó nézők) rábízhatják magukat. A színészekkel is hasonlóan nyakatekerten bánik Falardeau: hol szükségét érzi, hogy értő és sokat látott kezekben legyen a sorsdráma nyilvános színrevitele, mint az igazgatónőt alakító esetében, aki

többek között a *C.R.A.Z.Y.* című kanadai rockgenerációs sikerfilmben is feltűnt, máskor tapasztalatlan, de ígéretes amatőr gyerekszereplőknek ad lehetőséget, a főhős tekintetében pedig éppenséggel a komikus ént kell agyonnyomnia ahhoz, hogy a számos európai vígjátékban bizonyított Mohamed Fellagból kihozza a szükséges drámai maximumot.

A *Lazhar tanár úr* sajátos, első pillantásra briliáns tehetségről nem tanúskodó, ám egyedi érzelmi intelligenciája és társadalmi érzékenysége miatt az észak-amerikai filmtermésből kiemelkedő munka, amely mikrotörténetekből képes nagy látószögű, mégis ötletgazdag és a nézőket magasröptű teóriáktól megkímélő filozófiai értekezést összeállítani. Hogy számos belföldi és nemzetközi díjat megnyerve az idegen nyelvű filmek versenyében a legjobb öt kiválogatott között az Amerikai Filmakadémiánál már csak hajszállal maradt el a *Nader és Simin – Egy elválás története* című Farhadi-opusztól (lásd a *Mozgó Világ* 2011. októberi számát), bár értékét nem mutatja, de kétségtelenül kijelöli azt a viszonyítási keretet, melyen belül elhelyezhetjük a Mike Leigh és Ken Loach kíméletlen dokumentarista stílusán nevelkedett alkotó eddigi legsikerültebb művét.

A függetlenségét ötven éve elnyert Algéria, amely a gyarmati örökség, a gazdasági-szociális válság, s a húsz éve kitört polgárháború, manapság pedig a terrorista sejtek újbóli aktivizálódása miatt tömegek számára vált élehetlenné, szembeállítva a jóléti és multikulturális Kanadával, hálás témát kínál olyasvalakinek, aki Falardeau-höz hasonlóan értetlenül szemléli hazájának friss bezárkózó attitűdjét, és viszolygással tölti el az idegengyűlölet, a mássághoz fűződő irracionális félelem, az önálló útkeresés mesterséges korlátozásának minden formája.

„Ha egy világot jól-rosszul meg lehet magyarázni, akkor az a világ otthonos – írja Camus. – De ha a világmindenséget hirtelen megfosztjuk minden illúziótól, minden fénytől, akkor az ember idegennek érzi magát benne. Száműzetése végérvényes: nincsen többé elveszett hazája, melyre emlékezhetne, nincs ígéret földje, melyben reménykedhetne.” A *Lazhar tanár úr*, bár ugyanezek a létkérdések gyötrik, nem megy ilyen messzire, s a rendező szemszögéből látszik már a remény a nyugati civilizáció őshonos lakói számára is, akik valamikor (miként a *Mayflower* utasai) maguk is menekülteként érkeztek egy új földrészre: tudniuk kell hát, milyen számkivetettnek lenni.

Lazhar tanár úr (Monsieur Lazhar). Színes, feliratos kanadai filmdráma, 94 perc, 2011. Rendező-forgatókönyvíró **Philippe Falardeau**; zeneszerző **Martin Léon**; operatőr **Ronald Plante**.

Tetszik

Legyél az első az ismerőseid közül, akinek ez tetszik.

Kapcsolódó írások:

1. **Györfly Iván: Én döntöm el, ki hazudik (Nader és Simin – Egy elválás története (Jodaeiye Nader az Simin) Színes, feliratos iráni filmdráma, 123 perc, 2011. Rendező–forgatókönyvíró–producer Asghar Farhadi.)** Szimpla tárgyalótermi drámának indul: Nader és Simin a bíró előtt...
2. **Györfly Iván: A képzelet tündöklése és bukása (Doctor Parnassus és a képzelet birodalma. Színes, feliratos francia–kanadai kalandfilm, 122 perc, 2009. Rendező-forgatókönyvíró Terry Gilliam)** Aki az ördöggel köt fogadást, lemond arról, hogy a sorsát...

3. **Györfly Iván: A fehér néger (Szellemíró (The Ghost Writer). Színes, feliratos francia–német–angol filmdráma, 128 perc, 2010. Rendező-forgatókönyvíró Roman Polanski.)** „Ha azt hinném, hogy az emberi szellem sugallásai vezetnek –...
4. **Györfly Iván: Egyedül nem megy (Együtt élhetnénk. Színes, feliratos francia–német vígjáték, 96 perc, 2011. Rendező-forgatókönyvíró Stéphane Robelin.)** A filmipar kezdi felfedezni, hogy potenciálisan 600 millió ember él...
5. **Györfly Iván: Láthatatlan falak (Köntörfalak. Színes magyar filmdráma, 81 perc, 2009. Rendező-forgatókönyvíró Dyga Zsombor.)** A Köntörfalak olyan produkciónak való cím – legyen az színházi...

Cimkék: Györfly Iván